

فلسفه

جان استیوارت میل

سوزان لی اندرسن

ترجمه

خشایار دیهیمی

فرهنگ نشر نو

با همکاری نشر آسیم

تهران - ۱۳۹۷

پیشگفتار مجموعه

فهرست

پیشگفتار مجموعه / هفت

پیشگفتار / ۱

۱. زندگی میل و تحول و تکامل دیدگاه‌هایش / ۵

۲. جرمی بنتام و «حساب لذت» / ۵۱

۳. فایده‌گرایی / ۶۹

۴. رساله آزادی / ۹۵

۵. ارزیابی نهایی / ۱۲۵

کتاب‌شناسی / ۱۳۷

تمایه / ۱۳۹

پیشگفتار

یوجین آوگوست^۱ در کتابش *جان استیوارت میل*، ذهنی پهناور^۲ می‌نویسد:

میل آخرین «ذهن رنسانسی» بزرگ اندیشه غربی بود که شاهانه همه دانش قلمرو خویش را در اختیار گرفته بود. او در ضمن نخستین متفکر بزرگ میان‌رشته‌ای در جهان مُدرن بود که حوزه‌های مختلف دانش‌هایی را، که کارهای درخشانی در آنها کرده بود، به هم پیوند می‌داد. در جهانی احاطه‌شده با دانش‌های متعدد و تخصص‌های تنگ، میل همچنان نمونه آموزنده بزرگ یکپارچگی فکری است.^۳

در مقدمه‌ای مختصر بر فلسفه جان استیوارت میل، محال است بتوان حق مطلب را در مورد همه کارهای او ادا کرد و به همه مسائلی پرداخت که در نوشته‌هایش مورد بحث قرار داده است. من هم چنین

1. Eugene August

2. *John Stuart Mill, A Mind at Large*

3. Eugene August, *John Stuart Mill, A Mind at Large*, Charles Scribner's Sons, New York, 1975, p. 5.

قصدی ندارم. به عکس، من همهٔ توجهم را معطوف سه اثر او، که مشهورترین آثارش هم هستند، خواهم کرد: *زندگینامه شخصی*^۱، *فایده‌گرایی*^۲ و *رساله آزادی*^۳. *زندگینامه شخصی* اطلاعاتی دربارهٔ زندگی میل و تکوین و پرورش اندیشه‌اش به ما می‌دهد و چیزهایی هم از بقیهٔ رشته‌های فعالیت او دستگیرمان می‌شود. در آن دو کتاب دیگر، که بی‌تردید از پرخواننده‌ترین آثار فلسفی هستند، آشکارا می‌بینیم که چگونه میل به دو جهت مختلف کشیده می‌شود. نبرد بزرگی که در قرن نوزدهم میان فیلسوفان فردگرا و جمع‌گرا جریان داشت و هنوز هم جریان دارد،^۴ در دل و ذهن میل هم جریان داشت.

فردگرایی بیان این نظر است که فرد مهم‌ترین واحد وجودی است و جامعه فقط برای این است که افراد از آن منتفع شوند، نه به عکس. افراد باید حق داشته باشند هرطور دلشان می‌خواهد زندگی کنند، فقط به شرطی که اجازه دهند دیگران هم هرطور دلشان می‌خواهد زندگی کنند. در مقابل، *جمع‌گرایی* بیان این نظر است که افراد تابع جامعه‌اند. باید از افراد خواسته شود که در جهت منافع جامعه عمل کنند.^۵ *رساله آزادی*، از نظر عدهٔ بسیاری، دفاعی کلاسیک از فردگرایی است؛ حال آنکه *فایده‌گرایی* قطعاً استدلالی است له فلسفهٔ

1. *Autobiography*

2. *Utilitarianism*

3. *On Liberty*

۴. برخی از واضح‌ترین بیان‌ها و قوی‌ترین دفاع‌ها را از فردگرایی و جمع‌گرایی می‌توان در آثار فیلسوفان قرن نوزدهم یافت، فردگرایانی چون کی‌برکگور و نیچه، و جمع‌گرایانی چون هگل، مارکس، و انگلس.

۵. برای بحثی مبسوط‌تر در مورد این دو موضع، رجوع کنید به:

Susan Leigh Anderson, "Natural Rights and the Individualism Versus Collectivism Debate", *The Journal of Value Inquiry*, Vol. 29, 1995, pp 307-16

جمع‌گرایانه. آیا این دو را می‌توان با هم آشتی داد؟ آنچه در این کتاب در کانون توجه قرار خواهیم داد همین مسئله است.

من *فایده‌گرایی* میل را پیش از *رساله آزادی* مورد بحث قرار خواهم داد، اگرچه ترتیب انتشار آنها عکس این بوده است، اما من به سه دلیل چنین می‌کنم: (۱) فلسفهٔ فایده‌گرایی میل مقدم بر اندیشه‌هایی بوده است که میل در *رساله آزادی* مطرح می‌کند؛ (۲) میل می‌کوشد نظریاتی را که در *رساله آزادی* مطرح می‌کند به کمک فلسفهٔ فایده‌گرایی مدلل و موجه سازد، پس برای فهم درست *رساله آزادی* باید پیش‌تر چیزهایی از فایده‌گرایی دانست؛ (۳) روایت خاص میل از عمل-فایده‌گرایی لذت‌طلبانه^۱ مبتنی بر اندیشه‌های جرمی بنتام است، البته با تجدیدنظرهایی به انگیزهٔ رفع نواقص فلسفهٔ بنتام. بنابراین، فکر می‌کنم لازم است فصلی مستقل به فلسفهٔ بنتام اختصاص داده شود و واکنش میل به این فلسفه مورد بررسی قرار گیرد. پس به نظر می‌رسد جای مناسب این فصل، بین فصول مربوط به زندگی میل و فصل *فایده‌گرایی* است، چون بنتام یکی از سه فرد مهم در زندگی میل بود.

آن دو فرد مهم دیگر در زندگی میل، پدرش و عشق بزرگ زندگی‌اش، یعنی هریت تیلور^۲، بودند (هریت سرانجام به همسری جان درآمد). هریت زمانی به میل گفته بود: «تو شاخص‌ترین انسان عصر خود می‌بودی، حتی اگر هیچ نمی‌داشتی جز همین بی‌غرضی کامل و عشق پابرجایت به عدالت»^۳ کمتر کسی در بی‌غرضی میل ممکن است تردید کند؛ اما عدهٔ زیادی ممکن است از اینکه او، با

1. hedonist act-utilitarianism

2. Harriet Taylor

3. Hayek, F. A., *John Stuart Mill and Harriet Taylor*, Routledge and Kegan Paul, London, 1951, p. 114.